

"Gud har utvalt de svaga och de dåraktiga"

Raphaël och Philippe hjälpte Jean Vanier att lämna normalitetens tyranni och börja leva från hjärtat.

AV MAGGIE FERGUSSON

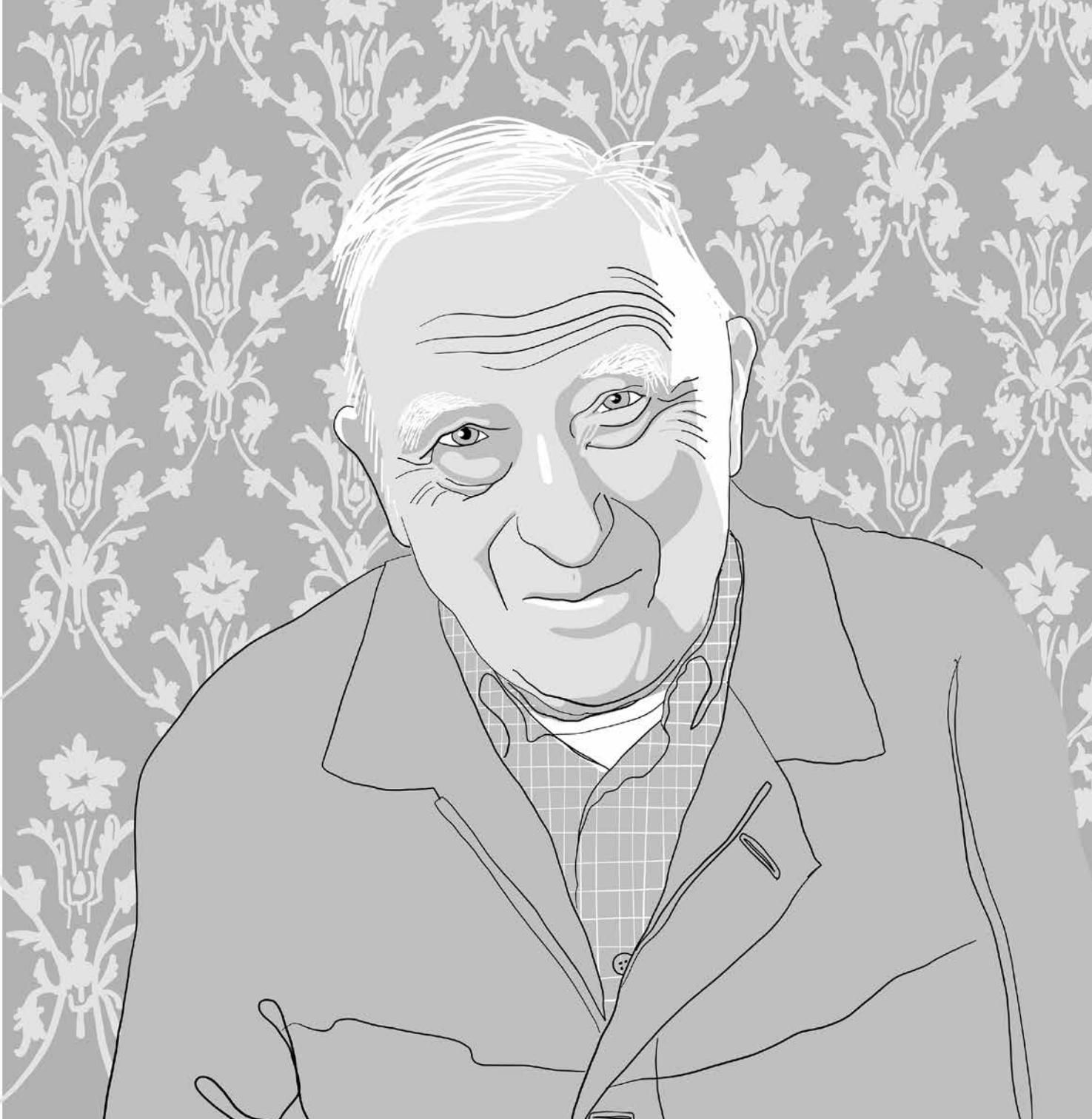
SKOTTARNA HAR ETT särskilt ord för sådana där platser där slöjan mellan himmel och jord tycks nästan genomskinlig. De kallar dessa platser "tunna", och det finns nog få platser som är "tunnare" än byn Trosly-Breuil, knappt 25 kilometer norr om Paris, vid utkanten av Compiègneskogen.

Många läsare lär ha hört historien förut. År 1964 blev en lång och stilig tidigare sjöofficer inbjuden till Trosly för att besöka ett hem för funktionshindrade män. "Det var ett förskräckligt ställe", säger han, "fullt av oljud och våld, och ändå greps jag av förundran. Jag tyckte mig höra ett rop inom dessa män – "Älskar du mig?", "Kommer du tillbaka?" Han besökte fler boenden, alla lika sorgliga, och beslöt sig för att skrida till verket.

"Det jag älskar med den barmhärtige samariern", säger Vanier, "är att han inte slösade bort någon tid

på att börja rada upp för- och nackdelar, han bara grep in." Självt var Vanier lika djärv. Han köpte en fallfärdig stuga i Trosly och bjöd in två män – Raphaël Simi och Philippe Seux – att lämna sitt boende och flytta in hos honom. Deras hem kallade han L'Arche, "arken".

"Det fanns ingen riktig plan", säger han, "ingen avsikt att förändra världen." Han ville helt enkelt lindra dessa mäns plågor. Men när han började leva med Raphaël och Philippe märkte han undan för undan hur han förändrades i deras sällskap. "Gud har utvalt de svaga och de dåraktiga", parafaserar han Paulus, "för att låta dem som tänker för mycket stå där med skam." Raphaël och Philippe hjälpte honom att leva från hjärtat, att lämna "normalitetens tyranni", att skratta som ett barn. De var "ömhetslärare", som han säger. Fler kom och ville flytta in, gemenskapen växte.

I dag finns det 143 L'Arche-kommuniteter i 35 länder, från Zimbabwe till Palestina, från Uganda till Storbritannien. I varje kommunitet lever "vanliga" personer som assistenter till personer med funktionsnedsättningar. Vanier är själv hängiven katolik, men i L'Arche är alla välkomna oavsett religion. "Mina fötter är grundade i min tro, men mina armar är vidöppna", säger Vanier. "Det viktiga är inte nödvändigtvis att man tror på Gud, men att man har förmågan att älska människor som de är. Det är möjligt att sakna Gudstro, men ändå tro på relationer."

Vanier bor kvar i Trosly. Vid 89 års ålder är han vithårig och en aning kutryggig, och har ett glasklart intellekt. "Äldre människor som ger sig själva åt Gud kan bli nådens åskledare", har han skrivit. Han skrev det inte för att beskriva sig själv, men orden är träffande också i det avseendet. När man besöker honom i hans lilla vardagsrum får man känslan av att vara nära en nästan påtaglig helighet. Runt honom på golvet ligger böcker och brev, till vänster på en anslagstavla hänger fotografier av människor som inspirerat honom: Etty Hillesum, Sophie Scholl, Gandhi.

Det finns ingen dator, ingen iPad, ingen mobiltelefon. "Vi har blivit experter på kommunikation", säger Vanier, "men vi är inte så bra på närvaro." Utan teknologiska distraktioner ger han varje besökare sin fulla, stadiga uppmärksamhet, och man går från mötet med honom med en känsla av att han känner en bättre än man själv. Mötet behöver inte vara långt.

*"Mina fötter är grundade
i min tro, men mina armar
är vidöppna."*

Ibland räcker det med 10 minuters samtal för att bryta ett förvirrat eller ledsamt dödläge.

Vanier har lyssnat till människors svårigheter i 53 år nu. Jag undrar om han aldrig känner att han bara inte orkar ta in mer smärta. "Jag tror inte att jag tar in smärtan", säger han. "Om man tar in för mycket smärta kan man förlora något av sin identitet. Men ofta när jag möter människor upplever jag att jag blir helad. Jag kan inte hela eller läka någon; det enda jag kan göra är att lyssna ordentligt. Och det verkar vara det som människor upplever som helande – att någon tar dem på allvar."

"Många människor drunknar i skuldkänslor – det finns enormt med självhat, brustna självbilder, skuld

över att finnas till. Så när man lyssnar på människor går man rakt igenom en mur av självförakt. Mitt liv i L'Arche har lärt mig att alla är vackra. Alla. Att älska människor är alltså att avslöja för dem att de är vackrare än de vågar tro." Finns det då någon som inte omfattas av denna kärlek? "Folk säger: 'Hur kan man älska terrorister?' Men de flesta terrorister har blivit allvarligt skadade eller förnedrade, levit på platser där deras kulturer möts av förakt. Vi måste be för dem."

FÖRSTA GÅNGEN jag kom till Trosly var för 20 år sedan, när jag vistades där som assistent, och sedan dess har jag besökt platsen en eller ett par gånger varje år. För en månad sedan fick jag äntligen tillfälle att delta i en veckolång retreat om Johannesevangeliet, ledd på engelska av Vanier. Vi var 40 deltagare, från hela den engelsktalande världen, och den första kvällen kom jag på mig själv med att, trött och grinig efter resan från London, fälla hårda, ofrivilliga domar över de andra som var med. Den där mannen verkade självbelåten, den där kvinnan pratade för mycket. Under veckans gång – med två föredrag av Vanier varje dag, gott om tid för vila, många timmar i tystnad – började jag se dem i ett nytt ljus.

"Det stora flertalet människor lever ett liv i stilla förtvivlan", skrev Henry Thoreau. Men jag undrar om det inte snarare är så att de flesta människor, lever sina liv som tysta hjältar. Nästan alla som deltog

i retreaten – från kvinnan som blivit utsatt för övergrepp som barn till mannen som hade två tonårspojkar med Downs syndrom och adhd – hade en historia om förbluffande mod att berätta. Och alla kände vi, under veckans gång, hur murar revs ner fullständigt och Andens ljus bröt in. Hur skulle vi kunna ta med oss detta tillbaka till den "verkliga" världen? frågade jag Vanier.

"Alla har vi ett behov, ett väldigt grundläggande behov, av att bevisa att vi är någon. Men gradvis måste vi låta egot sjunka tillbaka och anden träda fram. Det är en lång väg. Buddha säger att den som beseгра en miljon män i strid inte har vunnit lika stor seger som den som övervinner sitt ego. Och vi måste, med bönen hjälp, vara uppmärksamma på den 'tysta röst' som kardinal Newman talar om – den röst med vilken Gud talar till varje människohjärta. Kan vi höra den rösten eller är vi för upptagna – beroende av att göra saker? Vi behöver disciplin."

Vanier växte upp med en osedvanligt disciplinerad förebild. Hans far, Georges Vanier, som var Kanadas generalguvernör – och som Lord Mountbatten beskrev som "den främste kanadensaren under sin livstid" – avsatte en halvtimme varje dag för tyst bön och gick dagligen i mässan. Och Jean själv är, sin mildhet och sitt glada humör till trots, extremt noga med att hålla tider. Under alla de år jag har känt honom har han aldrig kommit för sent till ett möte. Under retreaten kom han lite i förväg innan varje föredrag, och vid dagens slut, efter mörkrets inträde, smög han in i

det lilla kapellet intill hans hus där stearinljusen lyste för att avsluta dagen inför det heliga sakramentet.

Men bönen bör förenas med handling. En bit in i retreaten inbjöd oss Jean försiktigt att reflektera över några frågor: Var är de fattiga i mitt liv? Vilka är de fattiga för mig? Och hur tröstar jag de svaga och plågade? Var och en av oss kan åstadkomma förändring, framhöll han – ”om så bara i hur vi ser på människor. När vi går förbi någon som tigger på gatan, till exempel, är den viktigaste frågan inte: 'Ger vi honom några euro?' utan snarare: 'Ser vi honom verkligen som en människa?' När vi börjar släppa in människor som 'inte duger något till' i våra liv, då gör det något med oss.”

Genom att öppna oss för andras smärta dras vi in i det mysterium där lidande och glädje är i symbios, menade Jean. ”Våra gäster blir ofta förvånade över den glädje de uppfattar hos L'Arche”, har han skrivit. ”Det förvånar mig också, eftersom jag vet hur mycket lidande som människorna i våra kommuniteter bär på. Då undrar jag om inte all glädje på något vis har sin källa i lidande och offer.”

Ingen av oss som deltog i retreaten var fattig i vanlig mening. Men det hålls regelbundet retreator i Trosly dit Jean bjuder in ett 40-tal hemlösa från Paris, och – det allra mest gripande, enligt Rick Hatem, en av assistenterna – retreator för homosexuella par. Jag undrar om Jeans syn på homosexualitet har förändrats under åren. Inte när det gäller lagen, svarar han, men när det gäller individerna. ”Jag har lyssnat på

människor, verkligt underbara människor, och hört dem tala om sin smärta: utstötta av familjen, utskratade i skolan! Nyligen var jag i ett fängelse där det var många tuffingar – som du säkert kan föreställa dig – och så en kille som man på en gång såg var mer sårbar och mer åt det feminina hållet. Och man kan genast se vad han måste ha genomlidit ... Så det vi kan göra är att lyssna på människor och höra vad de har gått igenom, och sedan försöka förstå. Och inte döma. Aldrig döma.”

JEAN FYLLER 90 nästa år. Han räknar med att ”hålla igång tills jag är 94–95”. Han inser att det kommer en dag när han inte längre kan besöka fängelser eller hålla retreator, men det skrämmar honom inte: ”Jag vet att varje förlust också för med sig en vinst.” Men vad tänker han då om de gamla som inte delar hans jämnmod? Under retreaten visade BBC ett nyhetsinslag om en man som drabbats av en motorneuronsjukdom, Noel Conway, och som motsatte sig det brittiska förbudet mot aktiv dödshjälp. Vad skulle Jean säga till svårt lidande människor som vill ha hjälp med att avsluta sina liv? ”Jag vet inte vad jag skulle säga. Men kanske har de inte fått ordentlig hjälp. Det enda jag vet är att min erfarenhet i L'Arche – och jag kan bara tala utifrån min erfarenhet – är att människor som lider av djup depression och svår smärta förvandlas när de inser att de faktiskt är älskade.

*"Jag vet att varje förlust
också för med sig en vinst."*

Och vad säger han om människor – som min mor, som dog i april – som blir rädda när slutet närmar sig? Vad händer med oss när vi dör? Jeans svar är underbart rakt.

"När vi dör, somnar vi in. Och när vi vaknar, är det i en alldeles mild stillhet. Vi känner att allt är gott. Och sedan upptäcker vi att Guds ansikte träder fram genom denna 'godhet'. Vi befinner oss förstås utanför tiden, så det är ingenting som sker i någon tidsföljd. Vi ser Jesu ansikte och drabbas plötsligt av känslan av att vi har sårat honom – vi inser att vi kunde ha gjort mycket bättre ifrån oss, att vi har felat. Vi blir inte dömda, vi dömer oss själva. Men sedan kommer insikten om att vi är älskade precis som vi är, i vårt mörker. Så vi möter Gud, som älskar oss

i vår fattigdom – och vi kan knappt tro detta. Detta möte för med sig en enorm längtan efter att komma närmare. Denna längtan blir en plats av längtan – jag tänker på skärselden som 'längtans plats' – och det är smärtsamt. När man bara har längtan, och inte föremålet för sin längtan, är det något väldigt smärtsamt. Men sedan växer längtan, och som en följd av detta växer även smärtan, tills det kommer en plötslig explosion, och sedan befinner vi oss i gemenskap med Gud."

Och helvetet?

"Jag kan inte säga något om helvetet, men var det inte Johannes Paulus II som sa att det kan vara så att helvetet existerar, men är tomt?"

Retreaten gick fort. Under den avslutande lunchen talade vi om den visdom och de insikter vi hoppades kunna ta med oss hem. Tvärsöver rummet såg jag Jean sitta och lyssna och skratta, och jag kom att tänka på något han sagt tidigare under veckan: "När vi dör, handlar det inte om vad vi har gjort, utan om hur vi har älskat."

Översättning: Alva Dahl.

MAGGIE FERGUSSON är litterär direktor för Royal Society of Literature i Storbritannien. I december 2017 utger *Silentium* skrifter Jean Vaniers bok *Brustenhet och gemenskap med förord* av Tomas Sjödin.